

Bogdan Rok

(Wrocław)

The Commonwealth of Both Nations: A Research Perspective on the History of Culture

Polish historiography has treated the history of the Old Polish period – that is, the history of the 16th, 17th and 18th centuries –, in a special manner. Previous generations of historians carried out detailed descriptions of political, economic and social events and also, to a greater extent, of cultural history. Factographical pursuits were the main domain of historians, in other words, the – of course highly worthy – reconstruction of events. However, the new historiographical outlook prefers to pursue different inquiries (Wiślicz 2004). Within the field of cultural history it is necessary to point out research in the area of the history of the mind, the research of social ideas or simply the history of popular culture. In other words, we can state that inquiries concerning the “Old Polish view of the world” (Matwijowski and Rok 1993; Rok and Wolański 2004) have become a very important research postulate. It seems that we are still missing the explanations of many issues connected to the period’s history of the mind, and it is therefore necessary to intensify research of these cultural elements.

The review of contemporary Polish research of the history of culture, mainly the history of the mind, can take the form of presenting the inquiries on individual sources which constitute the basis for this research. Cultural historians focusing on mentality in their enquiries began their research by utilizing different types of Old Polish prints. Diaries were a type of publication that one could call a kind of mass culture book. Research has concentrated on the 18th century, because previous diaries were published

in a poorer form. Worth mentioning here are the works of Bogdan Rok (1985), Malgorzata Gorczyńska (1999) and Maciej Janik (2003). The prints from the 18th century, often very extensive, definitely influenced the shaping of the contemporary mind to a great extent. The analysis of their content, together with the research on the hand-written notes included in these publications, allows for the reconstructing of many areas of contemporary attitudes. The academic conference recently organized by Joanna Partyka at the Institute of Literary Research of the Polish Academy of Sciences in Warsaw has tried to summarise some of these enquiries (Dacka-Górzyńska and Partyka 2009).

Next we should point to religious writing, or devotional literature, on the basis of which it is possible to reconstruct contemporary religious mentality. Tomasz Wiślicz's study (2001), which refers to historic documents of a different kind, could be very important in this context. Early Modern preaching had a direct association with devotional literature. Research on printed sermons and those still remaining in manuscript form create great possibilities for cultural historians. The world of Old Polish sermons can yield rich findings on people's attitudes, not only on those of a religious nature. And so, Janusz Drob (1998) has brought out many temporal threads from Franciscan sermons and Tomasz Gałowiczek (2009) has recently presented the topic of shaping attitudes towards life on the basis of Dominican sermons. Agnieszka Smolińska (2005) has also carried out an analysis of Old Polish Jesuit sermons. It is worth pointing out here that sermons constitute an especially significant type of medium for social communication of the period. Historians of religion are faced in the long term with the task of analysing books of miracles (printed as well as hand-written) in Old Polish Marian sanctuaries. Anna Bosiacka's (2007) and Piotr Chomik's (2003) studies constitute interesting examples of such research.

Another kind of contemporary book which can be used to unlock the mentality of the time are different kinds of panegyric prints. Especially funeral prints and epithalamia are used in this research. Printed funeral sermons have become the basis for questions about understanding death and also life. An interesting interpretation of funeral panegyrics can be found in the work of Dobrosława Platt (1992). It seems that in this area it is necessary to intensify research on the understanding of life.

For less specific studies on cultural history, we can use instructive writing, for instance popular publications on the topic of the *artis bene moriendi*, the *artis bene vivendi* or finally the *artis apodemicae*. Maciej Włodarski (1987), Marek Bratuń (2002) or Piotr Badyna (2004) have referred to these types of sources.

Another important type of print used in analyzing the history of mentality are books that describe the geographic knowledge of the time, such as compendiums and school textbooks. On their basis we can reconstruct contemporary attitudes to the perception of space. Here we can point to the works of Filip Wolański (2002) and Adam Kucharski (2007) and others, the best overview of their work being presented by the conference “The Old Polish view of the world”.

And finally it is possible to analyze contemporary compendiums such as Joachim Benedykt Chmielowski’s encyclopaedia or Jakub Kazimierz Haur’s compendiums. Piotr Kowalski (2000) has presented interesting perspectives within this kind of research by applying anthropological methodology to the analysis of these sources.

To a great extent, historians of culture use contemporary correspondence for the purpose of their research. A particular approach to such enquiries has been created by scholars of the Kraków circle. On Józef Andrzej Gierowski’s (2004) and Mariusz Markiewicz’s (2004) initiative, an

analysis of the mentality of different contemporary social groups was carried out on the basis of their correspondence. It is also necessary to mention the works of Jerzy Ronikier (1992), Andrzej Sowa (1995) and Dariusz Bąkowski-Kois (2005).

For the research on popular culture, it is especially worth-wile to devote particular attention to the *silvae rerum* (family chronicles), which present an opportunity of reconstructing the gentry's mentality. Recently, Stanisław Roszak (2004) published an interesting study, where the research on the history of culture is summarized on the basis of these kinds of sources. However, here we also have to refer to the previous works of Janusz Tazbir (1986) and Joanna Partyka (1995).

It is also necessary to point to historic research carried out on the basis of commemorative writing, old memoirs, and especially accounts dedicated specifically to travel. Both historians and literary scholars have carried out extensive preliminary research and general descriptions of valuable sources, and it is now possible to use these materials as the basis of for conclusions on contemporary mentality. The works of Hanna Dziechcińska (1991) contain interesting viewpoints in this research area. Research into the history of Polish travel is developing in a particular way, as cultural historians as well as historians of education make use of travel accounts, but of course also of other sources. We can point out here the research carried out by Marian Chachaj (1995), Marian Pawlak (1998), Dorota Żołądź-Strzelczyk (1996) and Zdzisław Pietrzyk (1997). It is also important to mention the publication of many sources in this area, for example by Marek Kunicki-Goldfinger (Billewicz 2004).

Finally, significant sources of research of shaping the ideas of the world are newspapers which were mainly used in the works of Kazimierz

Maliszewski (1990, 2006). We ought to pay attention to the problem of research of contemporary channels of social communication.

Unfortunately, contemporary print media (newspapers) are used much less in the research on the shaping of ideas of the world which, especially for the 18th century, provide a lot of interesting data.

We can arrive at a wide range of significant conclusions concerning Old Polish mentality on the basis of contemporary prose and poetry. The work of Janusz Goliński (1997, 2002) and Marek Prejs (1999) presents highly interesting research in this area.

The overview I have presented here of selected academic enquiries in the field of Old Poland's cultural history proves the extent of achievements in this field. Nonetheless, scholars of Old Polish culture and mentality are still faced by great challenges. It is therefore critically important to fill in the parts still missing in what we know of the "Old Polish view of the world" (see: Wolański and Kołodziej 2009).

Bibliography:

- Badyna 2004 – Piotr Badyna, *Model człowieka w świetle polskiego piśmiennictwa parenetycznego w XVIII w. (do 1773 r.)*, Warszawa: DiG
- Bąkowski-Kois 2005 – Dariusz Bąkowski-Kois, *Zarządcy dóbr Elżbiety Sieniawskiej – studium z historii mentalności 1704–1726*, Kraków: Historia Iagiellonica
- Billewicz 2004 – Teodor Billewicz, *Diariusz podróży po Europie w latach 1677–1678*. Edited by Marek Kunicki-Goldfinger, Warszawa: DiG
- Bosiacka 2007 – Anna Bosiacka, *Religijność na Podlasiu w świetle ksiąg cudów z XVI–XVIII wieku*, Warszawa: Liber
- Bratuń 2002 – Marek Bratuń, „*Ten wykwinny, wykształcony Europejczyk*”. *Zagraniczne studia i podróże edukacyjne Michała Wandalina Mniszcha w latach 1762–1768*, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego
- Chachaj 2005 – Marian Chachaj, *Zagraniczna edukacja Radziwiłłów od początku XVI do połowy XVII wieku*, Lublin: Wydawnictwo UMCS
- Chomik 2003 – Piotr Chomik, *Kult ikon Matki Bożej w Wielkim Księstwie Litewskim w XVI–XVIII wieku*, Białystok: Wydział Historyczno-Socjologiczny Uniwersytetu w Białymstoku
- Dacka-Górzyńska and Partyka 2009 – *Staropolskie kompendia wiedzy*, ed. by Iwona M. Dacka-Górzyńska and Joanna Partyka, Warszawa: DiG
- Drob 1998 – Janusz A. Drob, *Trzy zegary. Obraz czasu i przestrzeni w polskich kazaniach barokowych*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL
- Dziechcińska 1991 – Hanna Dziechcińska, *O staropolskich dziennikach podróży*, Warszawa: IBL PAN
- Gałwiazek 2009 – Tomasz Gałwiazek, *Kształtowanie mentalności chrześcijanina w świetle kazań dominikańskich czasów saskich*, Toruń: Adam Marszałek
- Gierowski 2004 – Józef Andrzej Gierowski, *Kilka uwag o staropolskim oglądzie świata*. In: *Staropolski ogląd świata. Materiały z konferencji Wrocław 23–24 października 2004 r.*, ed. by Bogdan Rok and Filip Wolański, Wrocław: Instytut Historyczny

- Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii [Prace Historyczne nr 36], pp. 394–397
- Goliński 1997 – Janusz K. Goliński, *Okolice trwogi, lęk w literaturze i kulturze dawnej Polski*, Bydgoszcz: Wydawnictwo WSP w Bydgoszczy
- Goliński 2002 – Janusz K. Goliński, *Peccata capitalia. Pisarze staropolscy o naturze ludzkiej i grzechu*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego
- Gorczyńska 1999 – Małgorzata Gorczyńska, *Popularyzacja wiedzy w polskich kalendarzach okresu Oświecenia (1737–1821)*, Lublin: Wydawnictwo UMCS
- Janik 2003 – Maciej Janik, *Polskie kalendarze astrologiczne epoki saskiej*, Warszawa: DiG
- Kowalski 2000 – Piotr Kowalski, *Theatrum świata wszystkiego i poćwiwy gospodarz. O wizji świata pewnego siedemnastowiecznego pisarza ziemiańskiego*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego
- Kucharski 2007 – Adam Kucharski, *Hiszpania i Hiszpanie w relacjach Polaków. Wrażenia z podróży i pobytu od XVI do początków XIX wieku*, Warszawa: Semper
- Maliszewski 1990 – Kazimierz Maliszewski, *Obraz świata i Rzeczypospolitej w polskich gazetach rękopiśmiennych z okresu późnego baroku. Studium z dziejów kształtowania się i rozpowszechniania się modelu wiedzy i informacji o „Theatrum mundi”*, Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika
- Maliszewski 2006 – Kazimierz Maliszewski, *W kręgu staropolskich wyobrażeń o świecie*, Lublin: Fundacja Servire Veritati, Instytut Edukacji Narodowej
- Markiewicz 2004 – Mariusz Markiewicz, *Badania mentalności na podstawie korespondencji czasów saskich*. In: *Staropolski ogląd świata. Materiały z konferencji Wrocław 23–24 października 2004 r.*, ed. by Bogdan Rok and Filip Wolański, Wrocław: Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii [Prace Historyczne nr 36], pp. 177–180
- Matwijowski and Rok 1993 – *Z dziejów kultury i mentalności w czasach nowożytnych*, ed. by Krystyn Matwijowski and Bogdan Rok, Wrocław: Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego

- Partyka 1995 – Joanna Partyka, *Rękopisy dworu szlacheckiego doby staropolskiej*, Warszawa: Semper
- Pawlak 1988 – Marian Pawlak, *Studia uniwersyteckie młodzieży z Prus królewskich w XVI–XVIII w.*, Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika
- Pietrzyk 1997 – Zdzisław Pietrzyk, *W kręgu Strasburga. Z peregrynacji młodzieży z Rzeczypospolitej polsko-litewskiej w latach 1538–1621*, Kraków: Biblioteka Jagiellońska
- Platt 1992 – Dobrosława Platt, *Kazania pogrzebowe z przełomu XVI i XVII wieku. Z dziejów prozy staropolskiej*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich
- Prejs 1999 – Marek Prejs, *Egzotyzm w literaturze staropolskiej. Wybrane problemy*, Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Literatury Polskiej
- Rok 1985 – Bogdan Rok, *Kalendarze polskie czasów saskich*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego [Acta Universitatis Wratislaviensis, nr 606, Historia XXXVII]
- Rok and Wolański 2004 – *Staropolski ogląd świata. Materiały z konferencji Wrocław 23–24 października 2004 r.*, ed. by Bogdan Rok and Filip Wolański, Wrocław: Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii [Prace Historyczne nr 36]
- Ronikier 1992 – Jerzy Ronikier, *Hetman Adam Sieniawski i jego regimentarze. Studium z historii mentalności szlachty polskiej 1706–1725*, Kraków: Universitas
- Roszak 2004 – Stanisław Roszak, *Archiwa sarmackiej pamięci. Funkcje i znaczenie rękopiśmiennych ksiąg silva rerum w kulturze Rzeczypospolitej XVIII wieku*, Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika
- Smolińska 2005 – Agnieszka Smolińska, *Spółczesność polskie w kazaniach jezuickich przełomu XVII i XVIII wieku*, Kielce: Jedność
- Sowa 1995 – Andrzej Sowa, *Świat ministrów Augusta II. Wartości i poglądy funkcjonujące w kręgu ministrów Rzeczypospolitej w latach 1702–1728*, Kraków: Biblioteka Jagiellońska
- Tazbir 1986 – Janusz Tazbir, *Książka rękopiśmienna w Polsce i w Rosji XVI–XVIII wieku*, „Przegląd Historyczny” (Warszawa), vol. 77, pp. 657–675

- Wiślicz 2001 – Tomasz Wiślicz, *Zarobić na duszne zbawienie. Religijność chłopów małopolskich od połowy XVI do końca XVIII wieku*, Warszawa: Neriton
- Wiślicz 2004 – Tomasz Wiślicz, *Krótkie trwanie. Problemy historiografii francuskiej lat dziewięćdziesiątych XX wieku*, Warszawa: Wydział I Nauk Społecznych PAN
- Włodarski 1987 – Maciej Włodarski, *Ars moriendi w literaturze polskiej XV i XVI w.*, Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak
- Wolański 2002 – Filip Wolański, *Europa jako punkt odniesienia dla postrzegania przestrzeni geograficznej przez szlachtę polską osiemnastego wieku w świetle relacji podróźniczych i geograficznych*, Wrocław: Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii
- Wolański and Kołodziej 2009 – *Staropolski ogląd świata. Rzeczypospolita między okcydentalizmem a orientalizacją*, ed. by Filip Wolański and Robert Kołodziej, Toruń: Adam Marszałek, 2 vols
- Żołądź-Strzelczyk 1996 – Dorota Żołądź-Strzelczyk, *Peregrinatio academica. Studia młodzieży polskiej z Korony i Litwy na akademiach i uniwersytetach niemieckich w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM